

Sygn. akt I ACa 1285/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 stycznia 2021 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Paweł Rygiel (spr.)
Sędziowie:	SSA Robert Jurga SSO del. Bartosz Pniewski
Protokolant:	Iwona Mrazek

po rozpoznaniu w dniu 12 stycznia 2021 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa A. L. (1)

przeciwko A. L. (2)

o zachowek

na skutek apelacji obu stron

od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie

z dnia 18 czerwca 2019 r. sygn. akt I C 1927/15

- 1. zmienia zaskarżony wyrok w punkcie I w ten sposób, że wymienioną w tym punkcie kwotę 30.113,44 zł zasądza z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi od dnia 25 stycznia 2019 roku do dnia zapłaty oraz w punkcie III w ten sposób, że zasądzoną tytułem kosztów procesu kwotę 2.174 zł podwyższa do kwoty 2.894 zł (dwa tysiące osiemset dziewięćdziesiąt cztery złote);**
- 2. w pozostałej części apelację pozwanego oddala;**
- 3. oddala apelację powoda;**
- 4. zasądza od powoda na rzecz pozwanego kwotę 3.081 zł (trzy tysiące osiemdziesiąt jeden złotych) tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.**

SSA Robert Jurga SSA Paweł Rygiel SSO del. Bartosz Pniewski

sygn. akt I ACa 1285/19

UZASADNIENIE

wyroku z dnia 12 stycznia 2021 r.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy zasądził, z tytułu zachowku, od pozwanego A. L. (2) na rzecz powoda A. L. (1) kwotę 30.113,44 zł z odsetkami ustawowymi liczonymi od dnia 15 listopada 2015 r. do dnia 31 grudnia 2015 r., a następnie ustawowymi za opóźnienie liczonymi od dnia 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty. Dalej idące powództwo Sąd oddalił i rozliczył koszty procesu.

Podstawę wyroku stanowiły następujące ustalenia stanu faktycznego.

Matka stron A. L. (3) zmarła w dniu (...) w B.. W chwili śmierci spadkodawczyni nie była wdową, a z małżeństwa pochodziła dwójka dzieci A. L. (1) (powód) i A. L. (4) (ojciec pozwanego). Zmarły w dniu (...) A. L. (4), pozostawił po sobie m.in. syna A. L. (2).

Umową z dnia 22 stycznia 1998 r. A. L. (3) darowała wnukowi - pozwanemu A. L. (2) - nieruchomości położoną w R., stanowiącą dz. ew. nr (...), (...) oraz (...), zabudowaną budynkiem mieszkalnym oznaczonym nr (...) (obecnie ul. (...)). A. L. (2) ustanowił jednocześnie na rzecz darującej i jej brata M. G. (1), bezpłatnie, dożywotnie, osobiste służebności mieszkania w przedmiotowym budynku.

W skład spadku po A. L. (3) weszły działki nr (...) oraz dług zabezpieczony hipoteką w księdze wieczystej (...) w łącznej kwocie 4 278 zł. Dług zapłacił powód.

Wartość rynkowa działki nr (...), według stanu na dzień 22 stycznia 1998 r. i w poziomie cen na dzień 27 kwietnia 2018 r. wynosi 167 000 zł, a wartość rynkowa działki nr (...), według stanu na dzień 22 stycznia 1998 r. i w poziomie cen na dzień 27 kwietnia 2018 r. – 177 000 zł. Wartość rynkowa działki nr (...) zabudowanej budynkiem mieszkalnym, stodołą, budynkiem gospodarczym według stanu na dzień 22 stycznia 1998 r. i w poziomie cen na dzień 27 kwietnia 2018 r. wynosi 310 208 zł, a wartość służebności mieszkania na rzecz A. L. (3) i M. G. (1), w okresie od dnia 22 stycznia 1998 r. do dnia ich śmierci spadkodawczyni wyniosła 101 644 zł. Tym samym wartość spadkowa ww. działki wynosi – 208 564 zł (310 208 – 101 644). Z kolei wartość rynkowa działki nr (...) według stanu na dzień 29 sierpnia 2012 r. i w poziomie cen na dzień 27 kwietnia 2018 r. wynosi 105 424 zł.

Czysta wartość spadku stanowiąca podstawę do obliczenia zachowku wynosi 653 710 zł.

Sąd ustalił także, że pozwanemu przysługują w stosunku do powoda następujące wierzytelności:

1. stwierdzona prawomocnym wyrokiem Sądu Rejonowego w W.z dnia 12 czerwca 2017 r. sygn. akt (...) zasądającym na rzecz A. L. (2), m. in. od A. L. (1):

- kwotę 13 882 zł z ustawowymi odsetkami (od dnia 1 stycznia 2016 r. z ustawowymi odsetkami za opóźnienie) liczonymi od dnia 23 listopada 2015 r. do dnia zapłaty;

- kwotę 7 000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 30 listopada 2016 r. do dnia zapłaty oraz kwoty 126 zł tytułem kosztów klauzuli;

2. stwierdzona prawomocnym postanowieniem z dnia 2 sierpnia 2017 r. sygn. akt(...) zasądającym na rzecz A. L. (2), m. in. od A. L. (1):

- kwota 3 759, 06 zł tytułem zwrotu kosztów procesu;

- kwota 126 zł tytułem kosztów klauzuli;

3. nabyta w drodze przelewu od T. L. wierzytelność stwierdzona postanowieniem Sądu Rejonowego w W.z dnia 4 sierpnia 2017 r. sygn. akt (...) oraz postanowieniem Sądu Okręgowego w K.z dnia 4 października 2017 r. sygn. akt (...), zasądającym od A. L. (1) kwotę:

- 2 700 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego;
- 225 zł tytułem kosztów postępowania zażaleniowego;
- 132 zł tytułem kosztów postępowania klauzulowego.

Sąd wskazał także, że postanowieniem z dnia 2 sierpnia 2017 r. Referendarz Sądowy w Sądzie Rejonowym w W.w sprawie z powództwa A. L. (2) przeciwko A. L. (1) i A. L. (5) o odszkodowanie za bezumowne korzystanie z lokalu użytkowego nakazał ściągnąć solidarnie od pozwanych na rzecz Skarbu Państwa – Kasy Sądu Rejonowego w W.kwotę 1 693,62 zł tytułem brakującej kwoty na poczet pokrycia wydatków sądowych, a w pkt 2 nakazał ściągnąć od powoda na rzecz Skarbu Państwa – kasy Sądu Rejonowego w W.kwotę 127,48 zł tytułem brakującej kwoty na poczet pokrycia wydatków sądowych. W pkt 3 zasądził solidarnie od pozwanych na rzecz powoda kwotę 3 759,06 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania sądowego. W dniu 5 lutego 2019 r. ww. postanowieniu została nadana klauzula wykonalności, a koszty postępowania klauzulowego należne wierzycielowi od dłużnika określono na kwotę 126 zł.

W tym stanie rzeczy Sąd Okręgowy, po poczynieniu rozważań prawnych dotyczących wykładni art. 991 § 1 i 2 k.c., uznał zgłoszone roszczenie za uzasadnione w części.

Sąd Okręgowy podniósł, że ustalenie należnej kwoty zachowku wymaga obliczenia czystej wartości spadku wraz z wartością darowizn podlegających doliczeniu według przepisów art. 993-995 k.c. (tzw. substrat zachowku). Przy ustaleniu substratu zachowku należy ustalić także czystą wartość spadku, którą stanowią aktywa spadku pomniejszone o pasywa, czyli długi spadkowe. W związku z tym wskazał, że spadkodawczyni A. L. (3) zmarła (...) r. pozostawiając testament holograficzny, na mocy którego spadek po zmarłej odziedziczył w całości syn A. L. (1). W chwili śmierci zmarła była wdową i matką dwóch synów: A. L. (1) – powoda oraz A. L. (4) – ojca pozwanego. A. L. (4) zmarł (...) r. W ocenie Sądu nie wystąpiły żadne przesłanki wykluczające powoda od dziedziczenia, zatem jest on uprawniony do zachowku w oparciu o art. 991 § 1 k.c. Zgodnie z art. 931 § 1 zd. 1 k.c. powodowi przy dziedziczeniu ustawowym przysługiwałaby połowa spadku o wartości 326 855 zł. Zachówek po zmarłej matce, przypadający powodowi odpowiada natomiast 1/4 wartości całości spadku, który by mu przypadł przy dziedziczeniu ustawowym (art. 991 § 1 k.c.). Zatem powodowi przysługuje roszczenie o zapłatę zachowku w wysokości 1/4 wartości spadku.

Sąd wskazał, że wartość spadku wynosi 653 710 zł (167 000 + 177 000 zł + 105 424 zł + 208 564 zł – 4 278 zł). Pozwany jako obdarowany otrzymał już działki o numerach (...). Z opinii sporządzonej przez biegłego sądowego wynika, iż wartość działki (...) wynosi 167 000 zł, działki nr (...) – 177 000 zł, a działki (...) – 310 208 zł. Jednakże działka nr (...) była obciążona prawem dożywocia, którego wartość stanowi 101 644 zł, a zatem rzeczywista wartość działki wynosi 208 564 zł. Powód zapłacił dług spadkowy w wysokości 4 278 zł. Powód winien zatem otrzymać łącznie kwotę odpowiadającą 1/4 wartości spadku, czyli 163 427,50 zł. Jednakże ze względu na fakt, iż w wyniku dziedziczenia testamentowego otrzymał już działkę nr (...) o wartości 105 424 zł, kwotę tą należało odliczyć od kwoty zachowku. Biorąc to pod uwagę Sąd Okręgowy ustalił, że należny powodowi zachówek wynieść powinien 58 003, 50 zł (163 427, 50 zł – 105 424 zł).

Sąd I instancji doszedł do przekonania, że zasadny był zgłoszony przez pozwanego zarzut potrącenia wskazanych w piśmie z dnia 19.02.2019 r. wierzytelności, szczegółowo opisanych wyżej w stanie faktycznym, z wierzytelnością przysługującą powodowi z tytułu zachowku na zasadzie art. 498 § 1 k.c. Łączna kwota tych wierzytelności wynosi 27 890, 06 zł, zatem po jej odjęciu od należnej kwoty zachowku (58 003, 50 zł – 27 890, 06 zł) ostateczna kwota należna powodowi wynosi 30 113,44 zł. Pozwany przedłożył dokumenty, które stanowią podstawę skutecznego zarzutu potrącenia. Sąd podkreślił, że do potrącenia ustawowego dochodzi w drodze jednostronnego oświadczenia woli

któregokolwiek z wierzycieli, złożonego drugiej stronie. Kompensata następuje przy tym bez aktywnego udziału, a nawet wbrew woli drugiego wierzyciela. W niniejszej sprawie powód nie kwestionował wysokości kwoty do potrącenia.

O odsetkach Sąd I instancji orzekł na podstawie art. 481 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 455 k.c. Powołując się na orzecznictwo Sądu Najwyższego uznał, że roszczenie o zachówek jest roszczeniem bezterminowym, zatem staje się wymagalne według ogólnych reguł wskazanych w art. 455 k.c. Przyjął Sąd, że doręczenie odpisu pozwu jest tożsame z doręczeniem wezwania o zapłatę. W niniejszej sprawie pozew został doręczony pozwanemu w dniu 14 listopada 2015 r., a zatem odsetki za opóźnienie przysługiwały powodowi dopiero od dnia następnego tj. od dnia 15 listopada 2015 r.

W pozostałej części tj. co do wysokości żądania powództwo podlegało oddaleniu.

O kosztach procesu Sąd orzekł w pkt III i IV na podstawie art. 100 k.p.c.

Apelację od wyroku wniosły obie strony.

Powód, zaskarżając wyrok w części oddalającej powództwo w zakresie żądania co do kwoty 30 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami oraz w części orzekającej o kosztach postępowania, zarzucił naruszenie przepisów postępowania tj. art. 233 § 1 k.p.c. poprzez błędną ocenę materiału dowodowego, dokonaną z przekroczeniem granic swobodnej oceny dowodów i sprzeczną z zasadami logicznego rozumowania i doświadczenia życiowego tj. błędną ocenę opinii biegłego i uznanie jej za spójną i wyczerpującą, a następnie poczynienie ustaleń stanu faktycznego w oparciu o tę opinię, podczas gdy w zakresie w jakim doszło do ustalenia, że wartość spadku po zmarłej A. L. (3) wynosi 653 710 zł, zaś wartość działki nr (...) stanowi kwota 310 208 zł opinia ta jest niepełna. W ocenie skarżącego opinia biegłego nie uwzględnia wszystkich istotnych czynników cenotwórczych tj. lokalizacji względem nieruchomości o cenie minimalnej i maksymalnej oraz powierzchni działki, co skutkowało zaniżeniem jej wartości o 30 000 zł, a w konsekwencji na nieprawidłowym ustaleniu wartości nieruchomości spadkowej.

Na rozprawie apelacyjnej powód zarzucił także, że brak było podstaw do uwzględnienia zarzutu potrącenia zgłoszonego przez pozwanego, bowiem oświadczenie o potrąceniu nie doszło do powoda, a było złożone tylko wobec jego pełnomocnika.

Powód wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku w części oddalającej powództwo poprzez uwzględnienie roszczenia także co do kwoty 30 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami i ustawowymi odsetkami za opóźnienie oraz o zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów procesu za obie instancje, w tym kosztów zastępstwa procesowego. Ewentualnie domagał się uchylecia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy sądowi I instancji do ponownego rozpoznania z pozostawieniem mu rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego.

Pozwany zaskarżył wyrok w części tj. w zakresie pkt I co do odsetek dotyczącej odsetek oraz w zakresie kwoty 4 791,92 zł, jak też w zakresie pkt III co do kosztów postępowania. Zarzucił:

- naruszenie art. 481 § 1 i 2 w zw. z art. 455 w zw. z art. 991 k.c. poprzez dokonanie błędnej wykładni polegającej na przyjęciu, że pozwany jest zobowiązany do uiszczenia odsetek za opóźnienie w zapłacie zachowku od dnia doręczenia odpisu pozwu do dnia zapłaty;

- naruszenie art. 481 § 1 i 2 w zw. z art. 455 w zw. z art. 498 § 1 k.c. poprzez ich niezastosowanie i ostatecznie nieuwzględnienie kwot odsetek ustawowych i odsetek ustawowych za opóźnienie zasądzonych prawomocnym orzeczeniem, a objętych zarzutem potrącenia;

- naruszenie art. 100 k.p.c. poprzez zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kwoty 2174 zł która została zaniżona, bowiem Sąd I instancji uznał, że pozwany winien zwrócić powodowi kwotę 720 zł, podczas gdy powód był zwolniony od kosztów sądowych oraz miał ustanowionego pełnomocnika z urzędu, którego wynagrodzenie zostało zasądzone od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Krakowie;

- błąd w ustaleniach faktycznych sprawy w zakresie wysokości wierzytelności przysługującej pozwanemu, a objętej zarzutem potrącenia która według Sądu wyniosła 27890,06 zł, podczas gdy prawidłowo wyliczona bez odsetek wyniosła 27950,06 zaś z odsetkami objętymi zarzutem potrącenia wyniosła 32681,98 zł.

Pozwany wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku w zakresie pkt I poprzez zmniejszenie zasądzonej kwoty do kwoty 25 321,52 zł oraz poprzez zasądzenie odsetek od kwoty 25 321,52 zł od dnia wydania wyroku przez Sąd I instancji tj. od dnia 18 czerwca 2019 r. do dnia zapłaty oraz zasądzenie kosztów postępowania I instancyjnego według norm prawem przewidzianych od powoda na rzecz pozwanego. Z ostrożności, w przypadku nieuwzględnienia słuszności zaskarżenia orzeczenia z pkt I wyroku, wniósł o zasądzenie kwoty 720 zł tytułem kosztów postępowania przed sądem I instancji od powoda na rzecz pozwanego. Domagał się również zasądzenia od powoda kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego.

Powód wniósł o oddalenie apelacji pozwanego i zasądzenie od niego zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje.

Apelacja powoda jako niezasadna podlegała oddaleniu w całości, zaś apelacja pozwanego była uzasadniona w części.

Ustalenia dokonane w pierwszej instancji Sąd Apelacyjny przyjmuje za własne. Zostały one poczynione w oparciu o wszystkie zaofiarowane przez strony dowody, a ocena tych dowodów mieści się w granicach wyznaczonych art. 233 § 1 k.p.c.

Bezasadny jest zarzut apelującego powoda co do wadliwości ustaleń dotyczących wartości działki nr (...). Przedmiotowa okoliczność została ustalona w oparciu o dowód z opinii biegłego. Wymaga przypomnienia, że biegły sądowy mgr inż. R. A. w opinii głównej z dnia 27 kwietnia 2018 r., ustalając wartość (...) (...), (...) i nr (...) zastosował podejście porównawcze, gdzie do porównania wykorzystał nieruchomości podobne, położone w niedalekiej odległości od badanych nieruchomości. Powód wniósł do opinii biegłego zarzuty, w których podnosił, iż do porównania biegły winien był wybrać nieruchomości z tej samej gminy tj. z gminy (...). W opinii uzupełniającej biegły podtrzymał swoje stanowisko w tym zakresie, a na rozprawie w dniu 11 czerwca 2019 r. biegły odniósł się do zarzutów dotyczących wyboru nieruchomości porównawczych i ich lokalizacji wskazując, że jest to atrybut ocenny i biegły nie ogranicza się jedynie do określonej miejscowości poszukując podobnych transakcji w dalszej odległości. Biegły wskazał, że gdyby nawet doszło do wymiany transakcji przyjętych do porównania, to nie doszłoby do istotnej zmiany ostatecznej wartości nieruchomości. Do tak uzupełnionych wywodów opinii biegłego powód nie wniósł już żadnych zastrzeżeń, nie domagał się również przeprowadzenia dowodu z opinii innego biegłego czy innej weryfikacji wniosków opinii. Skoro zatem powód nie zgłosił stosownego zastrzeżenia do protokołu w oparciu o art. 162 § 2 k.p.c., to nie może obecnie, na etapie postępowania apelacyjnego, skutecznie podnosić powyższych zarzutów do opinii biegłego. Jedynie ubocznie należy wskazać, że opinie zarówno główna, jak i uzupełniająca były spójne, logiczne i w sposób wyczerpujący udzielały odpowiedzi na pytania sądu oraz zarzuty stron. Ponadto biegły w sposób rzeczowy odniósł się na rozprawie - co zostało wyżej opisane - do zarzutu dotyczącego doboru nieruchomości do porównania i ich położenia.

Kolejno należało wskazać, że na rozprawie apelacyjnej został podniesiony przez powoda nowy zarzut dotyczący tego, iż oświadczenie o potrąceniu pozwany złożył w piśmie procesowym, które zostało doręczone wyłącznie pełnomocnikowi powoda i oświadczenie o potrąceniu nie dotarło do samego powoda, a zatem było nieskuteczne.

Zarzut ten jako dotyczący prawa materialnego powód mógł zgłosić na obecnym etapie postępowania apelacyjnego, zatem już po wniesieniu apelacji, a przed zamknięciem rozprawy przed sądem II instancji. W świetle powołanej argumentacji prawnej powoda przedmiotowy zarzut jest słuszny. Uznać należy, że pozwany udzielił bowiem adwokatowi M. G. (2) pełnomocnictwa do złożenia powodowi oświadczenia o potrąceniu wierzytelności (k. 357). W konsekwencji umocowanie takie i złożenie oświadczenia przez pełnomocnika było dopuszczalne. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 04 lutego 2004 r. sygn. akt I CK 181/03 (LEX nr 163977) orzekł, że: „Podniesienie zarzutu potrącenia w odpowiedzi na pozew jest równoznaczne ze złożeniem oświadczenia o potrąceniu, jeśli takie oświadczenie nie zostało

złożone wcześniej. Również w przypadku zastępowania strony przez pełnomocnika procesowego założenie celowego działania mocodawcy w kierunku wygrania procesu pozwala przyjąć, że zakresem umocowania strona objęła także złożenie w jej imieniu określonego oświadczenia woli, jeśli jest to niezbędne w ramach obrony jej praw w procesie.” Skoro zatem możliwe jest przyjęcie domniemania umocowania pełnomocnika do złożenia takiego oświadczenia celem obrony praw strony w procesie, to tym bardziej dopuszczalne jest złożenie oświadczenia przez pełnomocnika umocowanego konkretnie do tej czynności – jak w niniejszej sprawie.

Jednakże zgodnie z art. 499 k.c. potrącenia dokonywa się przez oświadczenie złożone drugiej stronie. Oświadczenie takie może wywrzeć skutek dopiero z chwilą dojścia do adresata, stosownie do przepisu art. 61 § 1 k.c. Zatem oświadczenie o potrąceniu wierzytelności powinno być złożone dłużnikowi wzajemnemu osobiście. Doręczenie pisma procesowego zawierającego takie oświadczenie pełnomocnikowi procesowemu dłużnika wzajemnego nie wywiera skutków przewidzianych w art. 61 § 1 zd. 1 k.c. (por. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 2016 r., sygn. akt II CSK 862/14 LEX nr 1982400; z dnia 06 maja 2005 r., sygn. akt II CK 690/04 LEX nr 1110955; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 05 grudnia 2018 r., sygn. akt I ACa 504/18 LEX nr 2627881). W niniejszej sprawie pełnomocnik pozwanego złożył oświadczenie o potrąceniu wierzytelności w piśmie procesowym z dnia 18 lutego 2019 r., które zostało doręczone pełnomocnikowi powoda, jednak do samego powoda ono nie doszło. Jak bowiem podniósł na rozprawie pełnomocnik powoda, nie przekazał A. L. (1) oświadczenia, gdyż od 2 lat nie ma z nim bezpośredniego kontaktu. Brak kontaktu przyznał pełnomocnik pozwanego, który wskazał iż powód ukrywa się przed wierzycielami z uwagi na swoje zadłużenie. Mając powyższe na uwadze nie sposób przyjąć, by oświadczenie o potrąceniu dotarło do jego adresata w taki sposób, by mógł się zapoznać z jego treścią.

Pomimo tego, w ocenie Sądu Apelacyjnego, podnoszony przez powoda na rozprawie zarzut dotyczący braku skuteczności złożenia oświadczenia o potrąceniu, nie mieścił się w granicach apelacji. Zgodnie z art. 378 § 1 k.p.c., sąd drugiej instancji ma obowiązek ponownego rozpoznania sprawy w granicach apelacji. Zatem Sąd winien rozpoznać apelację co do wszystkich podniesionych w niej zarzutów i wniosków. Potrącone wierzytelności zostały wyliczone przez Sąd I instancji na kwotę 27 890,06 zł, zatem kwotowo znajdują się w granicach zaskarżenia apelacją powoda, która dotyczyła sumy 30 000 zł. Jednakże należało uznać, że zakres apelacji nie jest jedynie ograniczony kwotowo, lecz jest on związany również z samą podstawą kwestionowania wyroku. Tymczasem powód w apelacji w żaden sposób nie podważał ustaleń i oceny Sądu Okręgowego dotyczących dokonanych potrąceń, zatem ten zarzut zgłoszony przed wydaniem orzeczenia przez Sąd II instancji nie został uwzględniony.

Wskazać natomiast należy, że przy przyjęciu braku skuteczności dojścia do powoda oświadczenia o potrąceniu bezzasadna jest apelacja pozwanego dotycząca nieuwzględnienia przez Sąd Okręgowy kwot odsetek ustawowych i odsetek ustawowych za opóźnienie zasądzonych prawomocnie, a objętych zarzutem potrącenia, a w konsekwencji błędnego wyliczenia wysokości należnej do potrącenia wierzytelności nie mogła być uwzględniona.

Apelacja pozwanego musi odnieść skutek w zakresie kwestionowanej daty świadczenia odsetkowego. W tej części zasadny był zarzut naruszenia art. 481 § 1 i 2 w zw. z art. 455 w zw. z art. 991 k.c. dotyczący błędnego zasądzenia odsetek za opóźnienie w zapłacie zachowku od chwili doręczenia pozwu do dnia zapłaty. Sądowi Apelacyjnemu w niniejszym składzie znane jest orzecznictwo i stanowisko doktryny, zgodnie z którym roszczenie o zachówek ma charakter bezterminowy i w konsekwencji jego wymagalność zależy od wezwania do spełnienia tego świadczenia, którą to rolę może spełnić także doręczenie odpisu pozwu (tak Sąd Najwyższy m.in. w orzeczeniach sygn. II CSK 178/10, II CSK 403/12, V CSK 209/13, II CSK 85/15 czy III CSK 279/15). W orzecznictwie podkreśla się jednak także, że ta dość prosta reguła nie uwzględnia dwóch istotnych okoliczności: po pierwsze, ustalenia wymaga sama wysokość zachowku, po drugie zaś - sama wysokość roszczenia może być pomiędzy stronami sporna, np. wobec sporu co do zasadności wydziedziczenia. Nie zawsze zatem zasądzenie odsetek od daty wezwania do zapłaty jest uzasadnione. Termin, od którego zobowiązany z tytułu zachowku popadł w stan opóźnienia - warunkujący zasądzenie odsetek ustawowych - należy zatem ustalać indywidualnie z uwzględnieniem okoliczności danej sprawy. Sąd Apelacyjny w niniejszym składzie podziela bowiem stanowisko wyrażane w orzecznictwie, że o stanie opóźnienia w zapłacie zachowku można mówić wówczas, gdy zobowiązany zna już wszystkie obiektywnie istniejące okoliczności pozwalające mu racjonalnie ocenić zasadność i wysokość zgłoszonego roszczenia. Ponadto przy obliczaniu substratu zachowku i ustalaniu wartości

nieruchomości bierze się pod uwagę stan rzeczy z chwili dokonania darowizny (w badanej sprawie 22 stycznia 1998 r.), a według cen z chwili ustalania zachowku, gdzie biegły w sprawie oznaczył tę datę na 27 kwietnia 2018 r.. Nie sposób zatem naliczyć odsetki od daty wcześniejszej niż data ustalenia wyceny składników spadku.

Zauważenia także wymaga, że w niniejszej sprawie powód nie sprecyzował w pozwie swojego roszczenia o uzupełnienie zachowku w sposób obiektywny, gdyż sam wskazał że nie jest w stanie precyzyjnie podać wartości nieruchomości i dochodzoną kwotę określił jedynie orientacyjnie. Ponadto kwota żądania odbiegała znacząco od rzeczywistej wartości należnego zachowku. Dopiero w toku postępowania, w oparciu o opinie biegłego sądowego mgr inż. R. A. było możliwe obiektywne określenie przez pozwanego zasadności żądań powoda. Ponadto biegły dopiero w opinii uzupełniającej z dnia 29 października 2018 r. określił ostatecznie wartość nieruchomości, przy poziomie cen na datę 27 kwietnia 2018 r. Zatem Sąd Apelacyjny przyjął, że granice wymagalności roszczenia powoda wyznacza opinia uzupełniająca biegłego z 29 października 2018 r. Została ona doręczona pozwanemu w dniu 11 stycznia 2019 r., a zatem pozwany pozostawał w opóźnieniu od dnia 25 stycznia 2019 r. i od tej daty winny być zasądzone odsetki za opóźnienie.

Biorąc powyższe pod uwagę Sąd Apelacyjny zmienił na podstawie art. 386 §1 k.p.c. zaskarżone orzeczenie w tej sposób, że kwotę 30 113,44 zł zasądził z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi od 25 stycznia 2019 r. do dnia zapłaty.

Sąd przychylił się również do zarzutów apelacji pozwanego dotyczących błędnego rozliczenia kosztów procesu. Sąd Okręgowy zastosował prawidłową zasadę orzeczenia o kosztach procesu w oparciu o art. 100 k.p.c. Zasadnie przyjął, że powód wygrał sprawę w 20% zaś pozwany w 80%. Powód jednak nie poniósł w sprawie żadnych kosztów sądowych, gdyż był od nich w całości zwolniony, zaś wynagrodzenie pełnomocnika z urzędu reprezentującego powoda zostały pokryte przez Skarb Państwa.

Skoro zatem powód nie poniósł kosztów wynagrodzenia pełnomocnika z urzędu, to pozwany nie powinien być zobligowany do zwrotu powodowi 20% z kwoty wynagrodzenia stanowiącej 720 zł ($3\ 600\ \text{zł} \times 20\% = 720\ \text{zł}$).

Poniesione przez pozwanego koszty procesu wyniosły 3 617 zł, na co składało się wynagrodzenie pełnomocnika 3 600 zł i 17 zł tytułem opłaty od pełnomocnictwa. Skoro zatem pozwany wygrał sprawę w 80%, to należna mu kwota wynosiła 2 894 zł i Sąd I instancji dokonał niezasadnego potrącenia z tej kwoty sumy 720 zł którą uznał za należną powodowi. Z uwagi na to zasądzoną w pkt III kwotę tytułem kosztów procesu wynoszącą 2 174 zł Sąd podwyższył do kwoty 2 894 zł, w tej części również dokonując zmiany w oparciu o art. 386 § 1 k.p.c.

Dalej idąca apelacja pozwanego jako niezasadna podlegała oddaleniu na podstawie art. 385 k.p.c., o czym Sąd Apelacyjny orzekł w pkt 2 wyroku.

Apelacja powoda podlegała w całości oddaleniu, o czym Sąd orzekł w pkt 3 wyroku na zasadzie art. 385 k.p.c.

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono zgodnie z zasadą odpowiedzialności za jego wynik - na podstawie art. 98 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. Apelacja powoda podlegała oddaleniu w całości, zaś pozwanego została uwzględniona w przeważającej części, zatem to pozwanego należało uznać za wygrywającego w II instancji.

SSA Robert Jurga SSA Paweł Rygiel SSO del. Bartosz Pniewski